

F2F gjennom 30 år

F2F – en pådriver for likeverdig foreldreskap

Foreningen 2 Foreldre ble stiftet i 1985. Hovedmålsettingen var og er å arbeide for at likeverdig foreldreskap skal bli barnelovens utgangspunkt – det er fra et likeverdig foreldreskap foreldrene bør starte for å finne løsninger for barna sine og seg selv når foreldrene har sluttet å være kjærester. I retrospekt er det liten tvil om at F2F har vært den sterkeste og klareste stemmen for dette standpunktet i det norske samfunnet i over 30 år. Både gjennom de valg foreldrene tar selv, og gjennom endringer i barneloven, ser vi at F2Fs tilstedeværelse og kontinuerlige arbeid for likeverdig foreldreskap har båret frukter.

TEKST: RUNE H. RÆKKEN

Den første barneloven i Norge kom i 1915

I 1915 kom de Castbergske barnelover, hvor barn født utenfor ekteskap fikk rett til arv og slektsnavn etter faren. Deres farskap ikke kunne fastsettes åpnet loven for å fastsette bidragsplikt for en mann som kunne være faren, og flere potensielle fedre kunne pålegges bidragsplikt til samme barn. Fastsettelse av farskap og innkreving av barnebidrag ble gjort til en offentlig sak. I Lov om foreldre og ektebarn, av 10. april 1915 lyder § 3: "Kan foreldrene ikke bli enige om, hvem barnet skal være hos, skal amtmanden avgjøre det. Ved avgjørelsen skal først og fremst tas hensyn til barnets tarv. De bør derfor, især når de er små, som regel følge moren, så sant hun ikke er uskikket til å oppdra dem". Morspresumpsjonen var etablert. Barnets samværsrett med den andre forelderen var ikke lovfestet, men det ble etablert en administrativ praksis for å fastsette samvær. I 1940 avsa Høyesterett en dom i plenum, hvor 17 av 19 dommere gikk inn for besøksrett kunne kreves gjennomført også mot protest fra den av foreldrene som hadde barnet hos seg.

De to barnelovene av 1956

For å modernisere barneloven ble barnelovutvalget av 1950 nedsatt. I 1956

kom det to barnelover. Lov om barn født utenfor ekteskap hadde som hovedhensikt å sørge for barnets forsørgelse, gjennom å fastsette farskap og bidragsplikt. En radikal nyhet i denne loven var bestemmelsen om samværsrett. Det ble også åpnet for offentlig støtte gjennom mødrehjelp, gjennom lov om forsørgertrygd fra 1957. Lov om barn i ekteskap hadde som hovedformål å verne ekteskapet, bl.a. gjennom "pater est"-regelen om at mors ektemann regnes som barnets far. Det avgjørende var at ekte mannen tok på seg forsørgeransvaret for barnet, og kravet om biologisk farskap måtte vike for dette.

Barneloven av 1981

I 1975 ble det nedsatt et nytt barnelovutvalg. Samboerskap ble mer vanlig, og ett av hovedformålene var å endre barneloven for å unngå forskjellsbehandling av barn født i og utenfor ekteskap. Utvalget avga sin innstilling i 1977, og gikk langt i å likestille foreldrene. I høringsrundene kom det sterk motstand mot noen av de mest nytenkende endringene, og en del forslag ble reverseert.

I 1981 kom det en ny barnelov, og noen av hovedtrekkene i denne gjengis:

- Felles foreldreansvar for gifte foreldre
- Når foreldrene var ugifte hadde mor foreldreansvaret alene
- Retten kunne fastsette felles foreldreansvar mot den enes vilje
- Samværsrett fulgte av loven, men kun om foreldrene hadde bodd sammen
- For foreldre som ikke hadde bodd sammen skulle det være samværsrett kun når dette var positivt avtalt eller fastsatt
- Morspresumpsjonen ble opphevet fra lovteksten
- Pater-est ble beholdt
- Rett til å flytte innenlands med barnet uten samværsforelders samtykke

F2F starter arbeidet for likeverdig foreldreskap

Dette var bakteppet da Foreningen 2 Foreldre ble stiftet høsten 1985. Siden starten har F2F jobbet systematisk for likeverdig foreldreskap, fra 1.1.98 kalt "delt bosted", som barnelovens utgangspunkt. Dette betyr ikke automatisk delt bosted,

Illustrasjonsfoto

men at foreldrene starter fra et likeverdig utgangspunkt når de skal finne en løsning for barna og seg selv når mor og far har sluttet å være kjærester.

1989 ble det innført lovfestet samværsrett også om foreldrene ikke hadde bodd sammen.

Daværende barne- og familieminister Grøthe Berget, AP, satte på 90-tallet likeverdig foreldreskap på dagsorden, men hun fikk ikke fullføre en endring av barneloven.

I 1996 var det gjenombrudd i forhold til likestillingsloven da Likestillingsombudet¹ på bakgrunn av F2Fs klage slo fast at det synes "...rimelig klart at barnelovens bestemmelser om fastsettelse av farskap og foreldreansvar står i strid mot likestillingslovens forbud mot forskjellsbehandling pga kjønn...".

Barnelovendring i 1998 med forvirrende terminologi

Med virkning fra 1.1.98 ble det innført ny terminologi i barneloven. Begrepet "bosted" ble innført. Bosted i barnelovens terminologi betyr avgjøresmyndighet over barnet, en noe annen betydning enn begrepet "bosted" har i dagligtalen². Kanskje ikke så rart at det tok flere år å få avklart fra Barne- og familiedepartementet at delt bosted ikke nødvendigvis betyr en 50/50 tidsdeling, men at foreldrene tar større avgjørelser om barnet i fellesskap.

Ved denne barnelovrevisjonen ble retten fratatt muligheten til å idømme delt bosted (tidligere "delt omsorg") mot den ene forelders vilje, ut fra en hypotese om at dersom foreldrene ikke kunne enes om bosted og samvær men ba om rettslig hjelp til dette, kunne heller ikke foreldrene samarbeide. Dette åpnet opp for det jeg kaller konflikt som kampmiddel; hvor den forelderen som tror vedkommende har

minst fallhøyde motsetter seg samarbeid for å presse gjennom sin egen vilje.

1.1.02 ble det innført en regel om at foreldrene skal dele samværsreisekostnadene forholdsmessig etter størrelsen på sine inntekter. I hvilken grad F2Fs søksmål mot staten pga ulikebehandling av foreldre i strid med Den europeiske menneskerettskonvensjonen, var med å presse fram denne lovendringen, vet vi ikke med sikkerhet.

FNs barnekonvensjon inn i norsk lov

1.1.03 ble FNs barnekonvensjon en del av norsk lov gjennom menneskerettsloven³, og med forrang framfor nasjonal lovgivning ved motstrid. F2F presset på for denne løsningen.

Begge foreldres inntekt og omsorg teller ved fastsettelse av barnebidrag

1.10.08 ble en ny barnebidragsordning innført. Det hadde vært en lang

1) Fra 2006: Likestillings- og diskrimineringsombudet

2) Se www.f2f.no/ordliste for tydeliggjøring av barnelovens terminologi.

3) <http://www.hioa.no/Om-HioA/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/SIFO/Referansebudsjettet>

Forsetter fra side 10

prosess fra første høringsrunde i 1996. Bidragsordningen ble endret fordi samfunnsmodellen hadde endret seg, med både mødre og fedre som forsørgere og omsorgspersoner for barna sine. Bidragsordningen tar utgangspunkt i normerte kostnader ved å ha barn, SIFO-indeksen⁵. Disse kostnadene deles forholdsmessig mellom foreldrene ut fra størrelsen på inntekten deres, og det gis fradrag i bidrag for samvær, da samværsforelder dekker barnas underhold direkte når barna er på samvær.

F2F sa den gangen at endringene var et skritt i riktig retning, men at det fortsatt var en del svakheter som ga urealistisk høyt bidragsnivå og som burde rettes opp.

"Konflikt og forsoning"

Fra 1.1.04 var det endringer i de prosessuelle reglene for saker etter barneloven. Hovedendringen er mer bruk av sakkyndige etter modellen "konflikt og forsoning" i saker etter barneloven som går for retten. Det ble også hovedregel at barn ned til 7 år skal høres i saker om barn, noe F2F har vært kritisk til da vi mener det er uheldig å trekke barn inn i en lojalitetskonflikt mellom sine foreldre.

I perioden mens det var et eget likestillingsombud (før det ble slått sammen til felles likestillings- og diskrimineringsombud) klagde F2F inn en rekke saker for Likestillingsombudet, og vi fikk medhold i flere av dem. I 2005 ga igjen Likestillingsombudet og Klagenemnden for likestilling F2F medhold i at det er i strid med likestillingsloven at ikke alle fedre får foreldreansvar for barna sine.

Felles foreldreansvar for samboende foreldre

1.1.06 ble hovedregel at ikke bare gifte, men også samboere får felles foreldreansvar for felles barn. Tidligere var det en utbredt misforståelse at fedre fikk del i foreldreansvaret når de erkjente farskapet.

Men fremdeles er det slik at fars og barnets gjensidige juridiske forhold

bestemmes av fars forhold til mor (gift med eller samboer med mor), mens mors og barnets gjensidige juridiske forhold etableres i kraft av morskapet.

7.4.06 ble det gjort endringer i barneloven for å beskytte barn mot vold og overgrep i saker knyttet til barnets bosted og samvær. Dersom samvær ikke er til barnets beste må retten avgjøre at samvær ikke skal finne sted. Dette er den første av en rekke lignende endringer i barneloven. F2F har påpekt at barn også har krav på beskyttelse mot uheldige forhold hos bostedsforelder. Det standpunktet har det pussig nok vært vanskeligere å få gjennomslag for.

1.1.07 ble det innført obligatorisk melding for samboere med felles barn under 16 år, som ønsker å bryte sitt samliv. Før 2007 var det altså fritt fram å bryte sitt samliv uten krav om at foreldrene skulle møtes for å lage en avtale om omsorg og samvær for barna sine i fall samlivsbrudd. Uten felles foreldreansvar var selvtekt nærmest hovedregelen ved samlivsbrudd. Felles foreldreansvar og meklingsplikt for samboere som bryter samlivet sitt har vært to særdeles viktige oppdateringer av barneloven for å tilpasse loverket til måten norske barn og foreldre lever på.

F2F med i barnelovutvalget

I statsråd 18. januar 2007 oppnevnte Regjeringen ved barne- og likestillingsminister Karita Bekkemellem (Orheim), AP, et utvalg som skulle gjennomgå barnelovens bestemmelser om foreldreansvar, bosted og samvær. Hovedmålsettingen med gjennomgangen var å vurdere endringer av barneloven i et perspektiv der begge foreldre ansees å være like viktige for barnet og der en søker å støtte opp under en samfunnsutvikling der begge foreldres over vesentlige sider ved barnets liv står sentralt. Utvalget skulle også se på reglene om søksmålsbyrde og tvangsfullbyrdelse, samt de økonomiske rammene for barn og foreldre etter et samlivsbrudd. Daværende leder i F2F, Sonja Cassidy deltok i barnelovutvalget. F2F nedsatte også et internt barnelovutvalg bestående

av jurister og andre ressurspersoner tilknyttet F2F.

Dessverre fikk heller ikke Karita slutføre det viktige arbeidet hun hadde satt i gang med oppnevningen av barnelovutvalget. Hun ble byttet ut som statsråd mens barnelovutvalgets arbeid pågikk.

Barnelovutvalget avga sin innstilling i NOU 2008:9⁵, "Med barnet i fokus – en gjennomgang av barnelovens regler om foreldreansvar, bosted og samvær", som ble avgitt til Barne- og likestillingsdepartementet 29. april 2008.

F2F promoterte hovedregler om felles foreldreansvar for alle og delt bosted som utgangspunkt ved samlivsbrudd. Det siste standpunktet sto F2F nokså alene om i barnelovutvalget. F2F ønsket også at spørsmålet om flytting med felles barn skulle legges under felles foreldreansvar. Det sistnevnte forslaget var det så godt som konsensus om i barnelovutvalget, enstemmighet bortsett fra ett medlem i utvalget som var i mot. Og tro det eller ei, mindretallet på én fikk viljen sin!

I høring i Stortinget til proposisjon 14L (2009-10) (forslag til endringer i barneloven som en oppfølging av barnelovutvalget) påpekte F2F at det var oppsiktsvekkende stor avstand mellom NOU 2008:9 og prop. 14L, og det var oppsiktsvekkende kort avstand mellom den daværende barnelov og prop 14L.

Hovedendringene i barneloven som ble vedtatt var en økning av normen for "vanlig samvær" opp til ca 35 % av tiden, det ble innført en varslingsplikt på 6 uker dersom en av foreldrene ønsket å flytte (dog uten sanksjoner om varslingsplikten ikke ble oppfylt) og retten fikk (igjen) adgang til å idømme delt bosted, men kun som en snever unntaksbestemmelse.

På denne tiden var det også justeringer i bidragsordningen, blant annet fikk samværsforelder også godkjent sine normerte bokostnader for barnet ved mer enn 9 dager/netter samvær per måned.

5) <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2008-9/id508158/sec1>

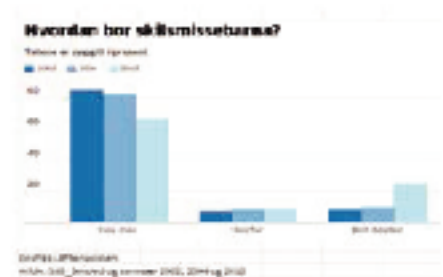
F2Fs tanlegods brer om seg

Det krever tålmodighet å jobbe for lovendringer. F2F mener at en barnelov som nærmest forutsetter at foreldre som er likeverdige i samlivet skal innta ulikeverdige roller overfor barna sine etter samlivsbrudd, skaper grobunn for mange unødvendige foreldrekonflikter som rammer barna. Klarere kjøreregler i bruddfasen og et terpå – hvor den forelder som påberoper seg særrettigheter også må begrunne dette særskilt, ville skape en bedre hverdag for barn og foreldre som opplever at barnas familie reorganiseres gjennom samlivsbrudd. F2Fs kollektive erfaring er at spesielt flytting med felles barn slik at samvær blir vanskeliggjort fører til at barna mister viktige omsorgspersoner som hverdagsressurser, og det fører til unødige konflikter mellom foreldrene.

Heldigvis ser vi at befolkningen har tatt til seg F2Fs budskap, og at folket går foran lovgiver i disse viktige spørsmål. Ved SSBs bosteds- og samværsundersøkelse 2012 kom det fram at en fjerdedel av foreldre som ikke bodde sammen valgte delt bosted for barna sine. Avgrensner vi til foreldre som har bodd sammen og brutt sine samliv valgte 3 av 10 delt bosted for barna sine i 2012, en kraftig økning de senere år.

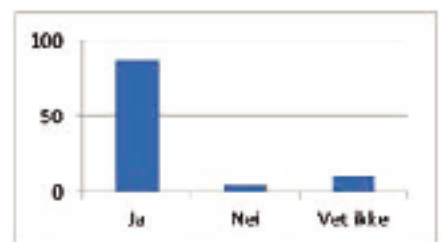
9 av 10 spurte mener at likeverdig foreldreskap bør være normen

Ipsos gjennomførte høsten 2016 en spørreundersøkelse om hvordan folket mener at foreldrene bør innrette livet for barna og seg selv om mor og far slutter å være kjærester.

9 av 10 spurte mener at likeverdig foreldreskap bør fortsette etter samlivsbrudd⁶.

7 av 10 spurte mener at barna har to hjem etter foreldrenes samlivsbrudd⁷.

Revisjon av barneloven 2015-2017

Sommeren 2015 sendte barne-, likestillings- og inkluderingsminister Solveig Horne, FRP, barneloven på høring. Horne er den tredje barneministeren som i løpet av de siste 20 årene for alvor har satt likeverdig foreldreskap på den politiske dagsorden.

Hornes høringsnotat om barneloven hadde to forslag til når det gjaldt delt bosted; delt bosted som barnelovens utgangspunkt, og en tydeliggjøring av delt bosted som et alternativ i barneloven. Tilsvarende når det gjelder felles foreldreansvar for alle, og felles foreldreansvar for alle men med en reservasjonsrett for foreldre som ikke bodde sammen ved barnets fødsel. Også når det gjelder flytting med felles barn var det to forslag, å legge flyttespørsmålet under felles foreldreansvar eller å utvide varslingsplikten for flytting med felles barn kan finne sted.

I høringsrunden støttet F2F de mest vidtrekkende endringsforslagene som ville betydd likeverdig foreldreskap som barnelovens utgangspunkt, mens det var sterk motstand mot en slik nytenkning fra en del andre aktører. Regjeringen valgte å ikke gå videre med de mest vidtrekkende endringsforslagene til barneloven.

Det var en omfattende debatt om delt bosted som lovens utgangspunkt i media forut for stortingsbehandlingen av

lovforslaget. Barneombudet hevdet for eksempel at det var potensiell motstrid mellom delt bosted som barnelovens utgangspunkt og det å foreta en individuell vurdering av det enkelte barns beste. Professor dr. psychol Frode Thuen, som mottok F2Fs hederspris 2016, la fram store mengder norsk og utenlandsk forskning som viser at barn som opprettholder god og omfattende kontakt med begge foreldre etter samlivsbrudd, har det og gjør det bedre enn andre barn som opplever samlivsbrudd. Delt bosted er den løsningen som sikrer best at barna beholder begge foreldre og familiegrener som hverdagsressurser.

F2F påpekte i Stortingshøring 9. januar 2017 at vi ønsker en barnelov som belønner samarbeidende foreldre og setter grenser for foreldre som ikke er innstilt på å samarbeide om barna sine. F2F støttet Regjeringens forslag om felles foreldreansvar for alle foreldre, men vi gikk i mot at foreldre skal kunne reservere seg mot felles foreldreansvar, dette spørsmålet må i så fall prøves av en objektiv tredje part. Vi mener også at Regjeringens forslag om å sette delt bosted som første alternativ i barneloven er et skritt i riktig retning, men F2F hadde prinsipielt ønsket oss delt bosted som barnelovens utgangspunkt, slik at foreldrene starter fra et likeverdig utgangspunkt når de forhandler om løsninger for barna sine etter samlivsbrudd. F2F mener at den av foreldrene som ønsker særrettigheter må begrunne dette særskilt.

Når det gjelder flytting med felles barn mener F2F prinsipielt at dette bør håndteres under felles foreldreansvar og kreve konsensus før flytting med felles barn kan finne sted. Dersom en av foreldrene ønsker å flytte, er det kanskje til barnas beste å bli igjen i sitt vante nærmiljø sammen med den andre forelder? Når det forslaget ikke gikk videre, er vi positive til at varslingsplikten ved flytting utvides til tre måneder, og at den av foreldrene som ønsker å flytte pålegges ansvaret for å begjære mekling ved uenighet. Men det er også nødvendig å oppstille sanksjonsmidler

6) Spm: "Likeverdig foreldredeltakelse i barnas liv er en forventning hos foreldrene, og en samfunnsnorm. Mener du at foreldrenes likeverdige rolle overfor barna bør bestå etter et samlivsbrudd?"

7) Spm: "Mener du at barn har ett eller to hjem etter foreldrenes samlivsbrudd?"

dersom varslingsplikten ikke overholdes. Hvis ikke vil flytteanerkjent vedvare.

F2F støtter også mer effektive sanksjoner ved samværsabotasje, og vi mener det er positivt med en mer effektiv innkreving av tvangsbøter. Men det er fortsatt et problem at retten veldig sjelden flegger tvangsbøter selv når rettsbestemt samvær saboteres.

Ny barnelov vedtatt i mars 2017

I mars 2017 vedtok Stortinget Lov-2017-03-31-13⁸, som innebærer at foreldrene i større grad likestilles som omsorgspersoner. Foreldrene har fortsatt ikke et likeverdig utgangspunkt, men det går riktig vei.

- Lovens utgangspunkt er felles foreldreansvar for alle, også for foreldre som ikke har bodd sammen da barnet ble født. Mor vil innen et år kunne melde til folkeregisteret at hun ikke ønsker at far skal ha del i foreldreansvaret, og i dette tilfellet må far gå til sak om han ønsker felles foreldreansvar. Far kan også si fra seg foreldreansvaret innen ett år, og mor vil da få foreldreansvaret alene.

- Ordlyden i loven endres så delt bosted kommer først i lovteksten og tydeliggjøres som ett av alternativene foreldrene kan avtale.

- Varslingsplikten ved flytting utvides til 3 måneder, og det innføres en meklingsplikt hvis foreldrene er uenige om flyttingen. Videre presiseres det i loven at ny sak om bosted og samvær kan reises dersom bostedsforelder ønsker å flytte med barnet, men foreldrene ikke blir enige om flyttingen. Prosessbyrden ved å gå til slik sak vil fortsatt ligge hos samværsforelder.

- Reglene om tvangsbøte ved samværsabotasje tydeliggjøres, og innkrevningen av tvangsbøter effektiviseres ved at innkrevningen flyttes fra namsmannen til Statens Innkrevingsentral.

Lovarbeid og påvirkning oppsummert

Ser en historisk på modernisering av barneloven, ser det ut til å være et gjentakende mønster hvor ekspertutvalgene som har foreslått lovendringer ønsker å likestille foreldrene i stor grad

også når mor og far slutter å være kjærester. Så kommer det motstand i høringsrundene fra krefter som ønsker å beholde de skjevdelte ordningene som i alle fall ikke er forskningsbasert, men som skriver seg fra en tid hvor det dessverre ikke var uvanlig at far forsvant ut av barnets liv etter samlivsbrudd.

Ved hver lovrevisjon ser vi endringer i retning mot større foreldrelikeverd, selv om disse prosessene går vesentlig langsommere enn det vi som har jobbet med disse problemstillingene ønsker oss.

Det gledelige er at samfunnet adopterer F2Fs standpunkter og stadig flere frivillig velger delt bosted for barna sine og tar større avgjørelser om barna i fellesskap. Som Ipsos spørreundersøkelse høsten 2016 viste mener et stort flertall at likeverdig foreldreskap er det naturlige når mor og far slutter å være kjærester. Det beklagelige er at lovgivingen henger igjen og at en utdatert barnelov fortsatt skaper unødige foreldrekonflikter, noe som går ut over barna i de tilfeller en av foreldrene ønsker å utnytte et asymmetrisk maktforhold.

F2F håper de skrittene som tas for å tydeliggjøre likeverdig foreldreskap ved denne lovendringen vil oppmuntre flere foreldre til å velge likeverdige løsninger og foreldresamarbeid, framfor uenighet og konflikt.

Foreningen 2 Foreldre har vært en kontinuerlig tilstedeværende pådriver for likeverdig foreldreskap siden F2F ble stiftet i 1985. Historien fra F2Fs første år er ikke

like godt bevart, men siden 1996 har F2F avgitt mer enn 60 høringsvar til endringer av barneloven eller tilgrensende lover, herunder innspillmøter i departementet og en rekke høringer i Stortinget. Disse høringsuttalelsene finner du på <http://www.f2f.no/hoeringer.372128.no.html>

F2Fs styrke er at vi er kunnskapsbaserte og samler forskningsresultater fra innland- og utland som brukes som basis for vår policy og våre høringsvar og konstruktive innspill til samfunnsdebatten og som pådriver for lovendringer. Når forskningen viser at barn som har god og omfattende kontakt med begge sine foreldre har det og gjør det bedre enn de barna som har mangelfull kontakt med en av sine foreldre, er det ganske ufattelig at ikke delt bosted er barnelovens utgangspunkt i 2017!

F2F har fokusert på å være en konstruktiv endringskraft som ikke bare har påpekt hva vi mener er svakhetene ved de skjevdelte omsorgsløsningene, vi har også foreslått konstruktive løsninger som det har vært mulig å få tilslutning til, både fra befolkningen og fra lovgiver.

I retrospekt må vi kunne si at F2F har vært den sterkeste og klareste stemmen for likeverdig foreldreskap i det norske samfunnet i over 30 år.

Kilder

Ronny B. Skaar. *Forsørgelse og omsorg. Farsrollen i norsk barnelovgivning 1915-1981. Diskurs forlag, 2003.*
Diverse lovforarbeid og høringsvar fra Foreningen 2 Foreldre.
Aftenposten, _SSB og Ipsos

8) Forarbeider: Prop. 161 L (2015-2016) og Innst. 195 L (2016-2017).